

Redactare: *Ioana Bârzeanu*
Tehnoredactare: *Mariana Radu*
Copertă: *Luca Emil Cornel*

Titlul original: *THE NAZIS NEXT DOOR. HOW AMERICA BECAME A SAFE HAVEN FOR HITLER'S MEN*

Copyright © 2014 by Eric Lichtblau

Romanian edition published by arrangement with Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company through Agenția Literară Livia Stoia.

© 2018 Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii METEOR PUBLISHING

Contact:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: editura@meteorpress.ro

Distribuție la:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LICHTBLAU, ERIC

Naziștii de lângă noi : cum au devenit Statele Unite un adăpost sigur pentru hitleriști / Eric Lichtblau ; trad. din lb. engleză de Mihai-Dan Pavelescu.

- București : Meteor Publishing, 2018

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-910-085-1

I. Pavelescu, Mihai Dan (trad.)

Eric Lichtblau

NAZIȘTII DE LÂNGĂ NOI

Cum au devenit Statele Unite un
adăpost sigur pentru hitleriști

Traducere din limba engleză
de *Mihai-Dan Pavelescu*

CUPRINS

<i>Prolog</i> • Un nume din trecut	9
1 • Eliberarea	17
2 • Naziștii buni	32
3 • „Crime mărunte de război”	63
4 • Ecouri din Argentina	91
5 • Atacând svasticile	103
6 • În numele științei	118
7 • Ieșirea din umbră	137
8 • „O pată urâtă”	159
9 • Păcatele tatălui	172
10 • O petrecere stricată	191
11 • „Un bărbat nevinovat”	211
12 • Contraatac	223
13 • Ivan cel Groaznic	243
14 • Drumul spre Ponary	258
<i>Epilog</i>	277
<i>Mulțumiri</i>	282
<i>Note</i>	284
<i>Index</i>	309

Un lucru era clar: CIA nu dorea să aibă de-a face cu Soobzokov. La patru zile după primele convorbiri telefonice, Grunz a fost anunțat de avocații agenției că Soobzokov își putea angaja un avocat privat sau putea „urma orice curs de acțiune dorea”, însă CIA nu-l va ajuta; „Nară” trebuia să se descurce pe cont propriu.

Era însă Soobzokov cu adevărat criminalul de război nazist pe care-l reclamau vecinii lui? Grunz nu le-a oferit superiorilor din CIA niciun răspuns la această întrebare esențială. Dezvăluirile pe care le-ar fi putut furniza dosarele CIA – detaliile descoperite de cea mai importantă agenție de informații americană în toți acei ani de investigare a trecutului, de teste cu detectorul de minciuni și de rapoarte psihologice despre spionul vânător de comuniști – au rămas ascunse sau au fost distruse. Însă pentru Grunz era deocamdată mai puțin important dacă Soobzokov era un monstru sau un martir. Deocamdată era important să înăbușe totul.

Iar asta se putea dovedi dificil, și-a dat el seama. Foarte dificil.

Eliberarea

Primăvara 1945

LAGĂRUL FÖHRENWALD PENTRU PERSOANE STRĂMUTATE, LÂNGĂ MÜNCHEN

Naziștii fugiseră, dar suferințele victimelor lor abandonate au continuat.

Acestea erau persoanele „norocoase”: sute de mii de evrei, catolici, homosexuali, martori ai lui Iehova, comuniști, țigani și alți „paraziți” din lagărele de concentrare naziste, care izbutiseră cumva să supraviețuiască mașinăriei hitleriste de ucis. Chiar și după înfrângerea Germaniei, supraviețuitorii au rămas închiși încă luni de zile în aceleași lagăre în care naziștii îi aduseseră pentru a putrezi.

Numele temnicerilor se schimbaseră și svasticile negre naziste fuseseră înlocuite de stindardele viu colorate ale Aliatilor învingători care fluturau deasupra lagărelor, totuși gardurile din sârmă ghimpată și gardienii înarmați continuau să-i încercuiască. Se găseau într-un purgatoriu postbelic, trăind în condiții oribile, pe care un emisar de rang înalt al președintelui Truman avea să le compare cu cele impuse chiar de naziști.

Jacob Biber, un evreu care supraviețuise epurării naziste din Ucraina, a făcut parte din cei închiși în lagărul PS („persoane strămutate”) american de la Föhrenwald. „Ne-am simțit pur și simplu ca niște gunoaie”, avea să scrie el ulterior, „niște gunoaie umane pe care guvernele mondiale ar fi vrut să le vadă cumva dispărute.”¹

* * *

Condițiile cu care se confruntau supraviețuitorii din lagărele PS aliate după înfrângerea Germaniei în primăvara hotărâtoare a anului 1945 erau revoltătoare în sine. Întemnițarea lor era cu atât

mai incredibilă, cu cât în tot acest timp torționarii naziști se risipeau în cele patru vânturi. Deoarece aveau puține obstacole în cale, mii de hitleriști se îndreptau către SUA, cu vize de intrare, pentru a începe o nouă viață. Fuga naziștilor a însemnat o ultimă și condamnabilă jignire, adăugându-se tratamentul brutal primit de supraviețuitori din partea Aliatilor salvatori.

Ironia crudă poate fi redusă la o matematică simplă: fiecare nazist care izbutea să capete un bilet norocos din Europa spre Statele Unite însemna o „persoană strămutată” mai puțin care ar fi reușit să iasă din lagărele Aliatilor. Vizele pentru SUA, mai ales în primele luni și ani de după război, erau prețioase și puține; din peste 7 000 000 de apatrizi din Europa, numai 40 000 au fost admiși în Statele Unite² în primii trei ani postbelici, în ciuda apelurilor adresate Americii de a-și deschide granițele. Din cauza persistenței antisemitismului, s-a refuzat acordarea de vize în masă pentru supraviețuitorii Holocaustului care ticșeau lagărele PS. În același timp însă colaboraționiști naziști, ba chiar membri ai SS-ului care au condus represiunile în regimul hitlerist, indivizi care purtaseră cu mândrie uniforma nazistă, au fost adesea în stare să intre în Statele Unite ca „refugiați de război”.

Mii de naziști s-au furișat pe cont propriu, păcălind cu ușurință sistemul de imigrare american. Însă alte sute au beneficiat de ajutorul unor oficialități de vârf din Pentagon, CIA și alte instituții militare și de informații care credeau că noii imigranți – în ciuda evidentelor legături cu naziștii sau uneori tocmai datorită lor – puteau ajuta la dispariția amenințării sovietice. Oficialităților de la Washington le plăcea să spună că nimeni nu-i ura pe sovietici mai mult decât naziștii, iar ei doreau să exploateze ura aceea.

În felul acesta, Statele Unite au devenit căminul unora ca Jakob Reimer³, un ucrainean care s-a stabilit în Queens și a dus un trai îmbelșugat conducând un restaurant și vânzând chipsuri. În 1952 când a sosit în SUA, Reimer s-a descris ca prizonier de război german, care lucrase ca funcționar în timpul războiului. Din biografia lui oficială fuseseră omise aspectele mai tenebroase: raidurile prin satele evreiești ca ofițer SS decorat și instruirea de gardieni naziști la Trawniki. Funcționarii de la Serviciul de Imigrare american n-au insistat ca el să detalieze ce făcuse în timpul războiului și nici

Reimer n-a oferit informații din proprie inițiativă. A obținut viză fără mari greutăți, în timp ce supraviețuitorii Holocaustului din Europa se străduiau să găsească o țară care să-i primească. Așa cum i-a declarat un procuror american unui judecător după câteva decenii, „el n-ar fi trebuit să aibă dreptul de imigra în Statele Unite... Pe atunci numărul vizelor era limitat și dl Reimer a luat viza unei victime reale”.⁴

În felul acesta, prin ștergerea efectivă din trecutul lor a unor locuri groaznice precum Varșovia, Trawniki și Auschwitz, Reimer și mii de inși ca el au izbutit să se remodeleze exact în tipul de refugiați de război pe care erau dispuse să-l primească Statele Unite. În felul acesta au devenit americani.

* * *

În primele luni ale anului 1945, Aliții îl atacaseră pe Hitler din toate direcțiile: sovieticii dinspre est, iar americanii și britanicii dinspre vest. Pe rând, forțele aliate au descoperit scene de oroare și nebunie în lagărele de concentrare abandonate de naziștii care se retrăgeau. Printre mormane de cadavre neîngropate, rămăseseră zeci de mii de supraviețuitori. Generații mai târziu, ne putem imagina cum i-a îmbrățișat lumea pe supraviețuitori: porțile din fier ale lagărelor se deschid larg la sosirea trupelor aliate și victimele albe ca varul se revarsă în brațele deschise ale omenirii copleșite simultan de șoc, vinovăție și fericire la salvarea lor. Precum minerii eliberați dintr-o surpare subterană sau un deținut acuzat pe nedrept care iese din închisoare, victimele acelea erau în sfârșit libere. Le așteptau mese fierbinți, paturi calde, dușuri și medici.

Realitatea a fost mult mai sumbră.

Mii de supraviețuitori n-au părăsit lagărele aliate; unii câteva luni, alții câțiva ani, iar alții niciodată. Mii de oameni au murit de boli și malnutriție, chiar și după înfrângerea Germaniei naziste. La Dachau, Bergen-Belsen și în zeci de lagăre PS similare, ei au rămas închiși în spatele zidurilor ridicate de Hitler. Trupele eliberatoare conduse de generalul Dwight D. Eisenhower nu le-au permis să plece supraviețuitorilor înconjurați de miasmele morții și ale mizeriei. Lumea nu știa ce să facă cu ei.

Înghesuți și prost hrăniți, supraviețuitorii au fost lăsați să-și poarte uniforme vârgate de lagăr, aceleași care deveniseră simbolul odios al oprimirii naziste. În unele lagăre PS, ei au dormit pe aceleași priciuri⁵ cu prizonieri de război naziști, care erau internați tot acolo – cei care, cu numai câteva luni în urmă, fuseseră tortionarii lor. Unii prizonieri naziști au fost chiar numiți șefi peste deținuții evrei din lagărele aliate, hotărându-le soarta și după înfrângerea lui Hitler. Evreii exilați din lagăre ce proveneau inițial din Germania, Austria și alte state din Axă au fost clasificați și tratați de Aliați nu drept victime, ci drept „cetățeni inamici” din cauza țării lor de origine, astfel încât nu difereau deloc de prizonierii naziști închiși alături de ei.

La fel de remarcabil, mii de medici și infirmiere germane care aplicaseră grotescul brand nazist de îngrijire medicală în lagărele de concentrare au continuat să lucreze în lagărele PS – atât doar că acum o făceau pentru Aliați. Numai în Dachau, peste 600 de membri ai personalului medical din Wehrmacht – medici, stomatologi, infirmiere și sanitari – se considerau acum membri ai personalului medical al Aliaților și se ocupau de supraviețuitori.

Mulți germani au dus-o mai bine. În lagărele pentru prizonierii de război germani conduse de Aliați, foști ofițeri naziști vizionau filme, jucau fotbal sau urmau cursuri de colegiu. Între timp, în lagărele PS pentru evrei, supraviețuitorii Holocaustului se luptau doar pentru a căpăta rații suplimentare de pâine neagră și cafea pentru a compensa foamea anilor de război. Oficialii americani se plâneau că evreii primeau tratament „preferențial” și că foloseau în lagăre sisteme de tipul pieței negre, pentru a încălca raționalizarea alimentelor. Situația a devenit atât de explozivă, încât la începutului anului 1946 poliția germană – cu aprobarea oficialităților americane – a inițiat un raid împotriva activităților de pe piața neagră din lagărele Stuttgart și Landsberg; au izbucnit revolte și poliția a ucis un evreu PS. El supraviețuise Holocaustului, dar nu și urmărilor sale.

Când Washingtonul a aflat despre starea supraviețuitorilor, președintele Truman l-a trimis pe împuternicitul său special Earl Harrison, fost comisar al Imigrării și decan al Facultății de Drept

din cadrul Universității Pennsylvania, ca să inspecteze lagărele PS și să evalueze situația, mai ales a refugiaților evrei. Congresul Evreiesc Mondial și alte organizații umanitare protestau împotriva „condițiilor de mizerie abjectă”, iar rapoartele lor păreau incredibile. Erau oare adevărate relatările acelea despre mizerie, disperare și maltratarea supraviețuitorilor după victoria Aliaților? Harrison a fost însărcinat să afle adevărul.

Concluziile usturătoare ale lui Harrison au aruncat o umbră peste euforia postbelică a Statelor Unite. Descoperirile sale au însemnat o acuzare în termeni foarte duri a eforturilor depuse de SUA pentru refugiați. „După cum stau lucrurile în prezent”, i-a scris el lui Truman după vizitarea lagărelor PS, „se pare că îi tratăm pe evrei exact așa cum i-au tratat naziștii, atât doar că nu-i exterminăm.”⁶ Victimele naziștilor, a descoperit decanul, erau victimizate din nou – însă acum de americani.

Generalul George S. Patton, severul erou de război ai cărui soldați conduceau lagărele PS, a clocotit când a aflat de rapoartele lui Harrison. În public, generalul – poreclit „Old Blood and Guts” – se declarase șocat și îngrozit după descoperirea de către Aliați a lagărelor de exterminare naziste și-i îndemnase pe ziariști să vadă cu propriii lor ochi ororile suferite de victime. În privat însă Patton îi privea cu dispreț pe evreii supraviețuitori din lagărele pe care le administra.

„Harrison și tagma lui cred că Persoana Strămutată este o ființă omenească, ceea ce nu-i cazul, iar asta se aplică mai cu seamă evreilor, care sunt mai prejos decât animalele”⁷, a scris Patton în jurnalul său după ce a aflat despre raportul critic adresat președintelui Truman. Dezvăluind antisemitismul turbat care infecta eforturile americane depuse pentru refugiați, Patton s-a plâns că evreii dintr-un lagăr PS, „lipsiți de orice simț al relațiilor interumane”, defecau pe podele și trăiau în mizerie ca niște „lăcuste” leneșe. A povestit cum îl condusesese pe generalul Eisenhower să viziteze sinagoga improvizată de evreii din lagăr pentru a celebra sărbătoarea Yom Kippur. „Am intrat în sinagogă, care era ticsită cu oamenii cei mai împruțiți pe care-i văzusem vreodată.” Fusesse prima vizită a lui Eisenhower în PS-uri, a scris Patton, de aceea totul fusese

nou pentru el. „Desigur, eu îi văzusem de la început și mă minunasem că fapte despre care se afirmă că ar fi fost create după chipul și asemănarea Domnului puteau să arate și să se comporte așa.”

Din păcate, disprețul lui Patton față de evrei – din partea omului responsabil cu supravegherea supraviețuitorilor celui mai mare genocid din istoria omenirii – nu era chiar neobișnuit în rândul elitei din Washington. Evreii „nu vor să muncească, dar se așteaptă să fie îngrijiți”, a scris un jurist al Senatului american, încercând să limiteze numărul celor admiși în SUA după război. „Este foarte îndoielnic că ar exista vreo țară care să-i dorească pe oamenii aceștia ca imigranți.” Bess, soția președintelui Truman, nu primea evrei în locuința ei, și se știa despre președinte însuși că în intimitate îi ridiculiza pe „jidani” și „ovreiași”⁸. Cu toate acestea, având în vedere că Marea Britanie îi oprea pe evrei să meargă în Palestina, iar Statele Unite își închideau ușile pentru cei mai mulți dintre ei, Truman era frământat de situația din lagărele PS. „Toți cei care au fost smulși din propriile lor țări au unde să se întoarcă”, a declarat el, „mai puțin evreii.”⁹

Sentimentul deznădejdiei printre supraviețuitorii închiși în lagărele PS era copleșitor. Ei cântau împreună cu copiii cântece populare idiș, ale căror cuvinte fuseseră schimbate pentru a le reflecta suferințele. *Unde pot merge?* întreba un cântec. *Cine-mi poate răspunde? Încotro pot să mă duc? Când toate ușile sunt zăvorâte!*¹⁰

Aflat în apropiere de München, Föhrenwald, unde se găsea Jacob Biber, era considerat unul dintre lagărele cu cel mai uman tratament, cu condiții acceptabile și igienă decentă, totuși disperarea celor internați acolo era sfâșietoare.

„Anxietatea generală a început să crească, pe măsură ce ne-am dat seama de indiferența lumii față de tragedia noastră”, a scris Biber despre perioada petrecută acolo. „În scurt timp am văzut cum bărbați și femei care supraviețuiseră celor mai groaznice tragedii imaginabile în anii de război au început să se sinucidă, adesea prin spânzurare. Astfel de evenimente, adăugate știrii că Palestina continua să rămână închisă pentru noi, păzită de soldați britanici care respingeau mii de PS, n-au făcut decât să ne sporească deprimarea.”¹¹

* * *

Ce se întâmpla însă cu naziștii?

În primăvara anului 1945, în timp ce supraviețuitori ai Holocaustului ca Jacob Biber rămăseseră închiși în lagărele PS cu garduri din sârmă ghimpată, mii de naziști porniseră spre Italia, America de Sud, Australia, Canada și SUA. Întrucât înfrângerea finală a Germaniei fusese anticipată încă de la începutul anului 1945, mulți călăi hitleriști își plănuiseră fuga de luni de zile, procurându-și acte false, nume false, ascunzători de bani, poate chiar și rute de evadare.

Pentru a se salva, ei trebuiau să se remodeleze, să-și șteargă trecutul de torționari și să-și inventeze un nou viitor în calitate de presupuși refugiați. Nu mai erau naziști, ci deveneau victime. Cei mai îndrăzneți dintre ei puteau chiar să pozeze ca *antinaziști*. Înainte de război, Otto von Bolschwing fusese un consilier influent în departamentul „Afaceri evreiești” al Biroului Principal de Securitate al Reichului German (RSHA), dar până în 1945 înțelesese că zilele celui de-al Treilea Reich erau numărate. Până la sfârșitul războiului, el își refăcuse biografia – susținând că era oponentul lui Hitler și că încercase să-l asasineze pe Führer – și se oferise voluntar ca informator al trupelor americane din Germania. Activitatea îi era atât de bine privită, încât a obținut referințe scrise din partea armatei SUA, care l-a laudat pentru informațiile oferite despre foștii lui parteneri naziști; în următorii ani, CIA avea să-l recruteze ca spion, să-i curețe trecutul nazist și să-l mute în Statele Unite, unde a început o carieră lucrativă în domeniul exportului. Trecutul nazist îi fusese uitat de mult.

Mulți dintre cei care se autointitulaseră „refugiați” s-au declarat apolitici, oameni rămași fără țară, ale căror vieți fuseseră distruse de războiul sângeros al altora. Când a obținut viză de refugiat pentru SUA în 1951 și a început o viață nouă în Catskills, Dmytro Sawchuk a declarat funcționarilor din Serviciul de Imigrări american că în timpul războiului fusese țaran și tăietor de lemne în Polonia.¹² În realitate, fusese gardian înarmat în trei lagăre de concentrare naziste, stăpân peste deținuții care erau siliți să incinereze cadavrele

semenilor evrei, și participase la omorul în masă dintr-un ghetou evreiesc din Polonia. Aveau să treacă aproape patru decenii înainte ca minciunile să-i fie date în vileag.

Dar Tom Soobzokov? „Führerul Caucazului de Nord”, așa cum l-au numit unii dintre compatrioții lui, se reinventa și el. Încă mai purta uniforma de ofițer Waffen-SS când britanicii l-au arestat în Austria la sfârșitul războiului, însă apoi a evadat dintr-un camion plin cu prizonieri naziști și a început o călătorie care l-a purtat dintr-un lagăr PS din Italia într-un lagăr de refugiați din Orientul Mijlociu și finalmente la o viață nouă în Paterson, statul New Jersey.

În actele oficiale, Soobzokov se declarase fost prizonier de război, care fusese internat de naziști într-un lagăr de muncă silnică. „Refugiat + muncă silnică” a scris un funcționar de la asistența umanitară după ce l-a interogat în 1946 în lagărul PS italian. „Solicită ajutor pentru emigrare... și ajutor financiar”¹³, mai consemna dosarul lui.

Și el devenise acum victimă.

* * *

Italia avea să fie un punct de tranzit popular pentru mii de naziști care încercau să părăsească Europa – și nu numai datorită accesului ușor la mare, ci și ca urmare a regimului său politic. Italia fusese unul dintre partenerii inițiali ai Germaniei din Axă în timpul dictaturii fasciste a lui Benito Mussolini, și părți din țară au rămas sub ocupația naziștilor până la sfârșitul războiului, chiar și după armistițiul încheiat cu Aliații în 1943. Germana continua să fie limba dominantă în zone din nordul Italiei și era greu de spus cine se afla la conducere în unele regiuni, deși Hitler fusese înfrânt. „I-am învins sau nu pe naziști?”¹⁴ întreba un titlu din ziarul militar american *Stars and Stripes* la câteva zile după capitulare, deoarece ofițeri în uniforme SS continuau să umble liberi și să conducă operațiuni în regiunea Tirol. Atât timp cât germanii continuau să controleze zona, fugarii naziști au putut trece pe acolo aproape după pofta inimii și să părăsească Europa pe mare, spre locuri mai îndepărtate.

Ei au beneficiat de ajutorul a două dintre cele mai puternice instituții din Italia. După ani de documentare, a reieșit că Vaticanul și Crucea Roșie i-au ajutat, fiecare în felul său, pe naziștii fugari să beneficieze de adăpost, acte pentru călătorie și rute de părăsire a Italiei. „Linia șobolanilor” italiană, cum a devenit cunoscută această cale de evadare, n-a fost un secret nici pentru Statele Unite. În 1947, la doi ani după război, un funcționar al Departamentului de Stat american aflat în Italia a expediat o telegramă secretă despre fuga naziștilor¹⁵, în care a numit Vaticanul „cea mai mare dintre organizațiile implicate în emigrările ilegale” și a concluzionat că „șefii Bisericii ajutaseră „foști naziști și foști fasciști” să fugă din Europa spre America de Sud și alte locuri, „atâta timp cât erau anticomuniști”.

Episcopul catolic Alois Hudal, de mult timp antisemit, a dovedit atâta înțelegere față de naziști și a fost atât de prolific în îndrumarea lor către locuri sigure, încât a devenit cunoscut ca „Episcopul Brun”, ca omagiu adus culorii uniforme naziste. Conducători ai Bisericii ca Hudal doreau nu numai să-i contracareze pe comuniștii ateii, ci și să-și extindă baza religioasă – „propagarea credinței”, cum a numit-o telegrama Departamentului de Stat. Dacă extinderea credinței însemna protejarea naziștilor, atunci așa să fie. „Dorința Vaticanului este de a ajuta orice individ, indiferent de naționalitate sau convingeri politice, atâta timp cât poate dovedi că este catolic”, spunea nota informativă. „Desigur, acțiunile acestea sunt periculoase din punct de vedere practic.”

Deoarece plecarea pe mare sau ocean era accesibilă, criminali de război naziști notorii, ca Adolf Eichmann și Josef Mengele, fugari implicați în milioane de omoruri în timpul Holocaustului, au pornit la scurt timp după încheierea războiului spre America Latină. Oficialitățile americane știau că naziștii puteau „intra ușor în America de Sud” dinspre Italia, căci falsificarea documentelor era o operațiune înfloritoare, dar au decis să nu insiste ca aliații lor să le blocheze accesul, concluzionând că nu aveau nimic de câștigat.

Ignorarea tacită a „liniei șobolanilor” italiană avea motivele sale. Oficialii americani știau de câțiva ani despre existența ei, ba chiar o foloseau ei înșiși, prin intermediul contactelor cu alt cleric